

KLUMME

Ruslands imperialistiske syn på Ukraine

Man bliver nødt til at kende historien for at forstå Ruslands holdning og aggression overfor Ukraine. Det går mange århundreder tilbage og spiller tydeligvis en meget stor rolle for Ruslands præsident, skriver ekspert Milosz J. Cordes.

af Milosz J. Cordes

Den russiske aggression mod Ukraine fandt sted blot få uger efter 30-årsdagen for Sovjetunionens opløsning - en begivenhed, som Ruslands præsident, Vladimir Putin, i 2005 beskrev som den største geopolitiske katastrofe i det 20. århundrede. Få husker dog, at Rusland var blandt de første til at anerkende den uafhængige ukrainske stat. Daværende præsident Boris Jeltsin gjorde det, fordi han forventede, at det ville være det sidste søm i Sovjetunionens kiste.

For mange fremstod 1990'erne i Rusland som et lynkursus i demokrati. Det blev imidlertid stoppet af etableringen af et system kaldet Putinisme. I det moderne Kremls fortælling om Ruslands historie er "elementer fra den sovjetiske fortid blottet for alle modsætninger og blot klumpet sammen med referencer til tidligere perioder [...]"; som det hedder i Otto Boele og Boris Noordenbos' bog *Post-Soviet Russia. Confronting the Empire's Legacies*. Det er et verdensbillede, som den russiske elite har forfulgt, i hvert fald siden Putin kom tilbage til præsidentembedet i 2012.

Putin hævder, at Rusland er en unik multi-etnisk civilisatorisk enhed baseret på: (1) iboende russiske værdier, der er overlegne i forhold til Vesten, (2) ortodoksi og religiøs tolerance over for ikke-kristne etniciteter, (3) Ruslands eksklusive indflydelsessfære. Den russiske præsident udforskede det sidste begreb i sit essay fra juli 2021. Efterfølgende begivenheder har bevist, at det var den store finale i Kremls civilisationsfortælling.

Putin betragter Rusland som storheretugdømmet Moskvas efterfølger og tildeler sidstnævnte en central rolle i den kulturelle, sproglige og konfessionelle virkelighed i det middelalderlige Rus (eller Ruthenia). Han skelner ikke mellem Rus (*Русь*) og Rusland (*Россия*), og giver dermed indtryk af, at de to er én og samme. Denne antagelse er bygget på halve sandheder og løgne.

Hvad er det sande Rus?

Middelalderens Ruthenia var et konglomerat af feudale fyrstedømmer. Indtil det 13. århundrede havde det to magtcentre. I nord var Novgorod

den Store en handelsrepublik med en proto-demokratisk samling af alle borgere (*Veche*) og forbindelser til Hanseforbundet. I syd etablerede Kyiv og dets herskere kontakter med Konstantinopel og blev Ruthenias første metropol, efter at prins Volodymyr blev døbt i 988.

På det tidspunkt eksisterede Moskva ikke. Byen blev først grundlagt i 1147 i udkanten af Rus. Dens hertuger fik mere magt i løbet af det 14. århundrede og startede processen med at 'samle Rus-landene' i deres nærhed. Det samme gjorde Litauen gennem fredelig ekspansion til tilstødende territorier. Litauens politiske paraply gav konfessionel og kulturel tolerance til det vestlige og sydvestlige Rus.

Andre dele af Europa var præget af turbulente tider. Da Konstantinopel i 1453 faldt til tyrkerne, tolkede munkene fra Pskov det som et tegn på Guds vrede. De hævdede, at Moskva er den eneste arvtager til den åndelige arv fra det første og andet Rom (Konstantinopel), men i modsætning til dem ville Moskva vare evigt. For hertugerne i Moskva var denne fortælling et nyttigt politisk redskab. De udråbte sig selv til de øverste herskere af Hellig Rus og forsvarere af ortodoksi. Deres succes afhang af at underkvinge sig Novgorod den Store og Kyiv. Moskva erobrede førstnævnte i 1478, men beholdt noget af dens autonomi indtil 1570, da Ivan den Grusomme raserede byen og slagtede dens borgere under falsk påskud af, at dens borgere konspirerede med Polen-Litauen. Hans raseri kom til udtryk gennem *opritjnina*, som udgjorde et genembrud for den russiske politiske kultur, der fremover baserede sig på frygt, terror, mistillid og vold.

At erobre Kyiv var afgørende af åndelige årsager. 'Moderen af alle Rus byer' tilhørte dengang den polsk-litauiske realunion. Realunionen blev grundlagt i 1569 og var helt enestående. Den samlede folk med forskellige etniciteter, sprog og trosretninger i store områder, der strækker sig fra Østersøen til Sortehavet. Den mistede imidlertid Kyiv i midten af det 17. århundrede efter den såkaldte Perejaslav-traktat.

Sovjets undertrykkelse af Ukraine

Russiske nationalistiske historikere fortolkede senere traktaten som et tegn på Moskvas overordnede position i Rus. De begyndte også at se belarussere og ukrainere som undergrupper af den pan-russiske nation (*triyedinyy russkiy narod*), og kaldte den østlige Dnepr-bred for Lillerusland (*Malorossiya*) og dens befolkning for lillerussere (*Malorossy*).

De ignorerede den ukrainske kulturelle og nationale genoplivning i det 19. århundrede. Da det tsaristiske imperium kollapsede i 1917, så mange ukrainere det som en chance for at etablere en selvstændig ukrainsk stat. Mellem 1917 og 1921 blev to ukrainske politiske enheder bragt til live. Selvom de ophørte med at eksistere på grund af den polsk-russiske rivalisering, blev de bevaret i den kollektive ukrainske hukommelse. Ukrainsk nationalisme har været en torn i øjet på sovjetiske og russiske ledere lige siden. I mellemkrigstiden var det nuværende Ukraines territorium delt mellem Polen og bolsjevikkerne. Mens den polske del nød visse begrænsede kulturelle og politiske friheder, oplevede den sovjetiske del en ny grad af imperialistisk chauvinisme forklædt som kommunistisk utopi.

I første omgang inkluderede *korenizatsiya* (indigeniseringspolitik, *red.*) nationale eliter i regeringsførelsen. Putin vil have os til at tro, at dette fortsatte op gennem 1930'erne. Alleerede i 1929 strammede Stalin dog grebet. Under påskud af kollektivisering angreb han rygraden i den ukrainske identitet – den selvstændige bondestand. Den Store Hungersnød (*Holodomor*) førte til tre til fem millioner menneskers død i 1932-33. Stalin indførte også tvungen industrialisering for at øge indflydelsen af det russiske sprog.

Da Anden Verdenskrig brød ud, og Sovjetunionen annekterede det østlige Polen som følge af alliancen med Det Tredje Rige, indledte det sovjetiske sikkerhedsapparat terroraktioner rettet mod polske og ukrainske intellektuelle. Da Hitler angreb Stalin i 1941, resulterede tyske og sovjetiske ødelæggelser i et højt dødstal i Ukraine. Derudover fandt en mindre hungers-

nød sted lige efter krigen, hvilket cementerede sovjetmagten i Ukrainske SRR, bestående af ny-erhvervede territorier.

Nu om dage hævder russiske myndigheder, at ukrainere bør være taknemmelige for sovjettiden. I sit essay fra 2021 hævder Putin, at tiden var stimulerende for Ukraines sociale udvikling. Sandheden er, at det skete på bekostning af millioner af døde, forviste, fordrevne og folk, der blev udsat for ideologisk genopdragelse. Det anslås, at Ukraine mellem 1939 og 1945 mistede en sjettedel af sin befolkning. En yderst høj pris for påtvungne og tvivlsomme fremskridt.

Putin skrev, at "det tidligere russiske imperiums vestlige lande blev afstået til Polen" efter Riga-traktaten. Blot fire afsnit senere hævder han, at "i 1939 genvandt USSR de lande, som Polen tidligere havde underlagt sig". Denne logiske inkonsekvens peger på et vigtigt fænomen: At tilføje et skær af lovlighed til komplet ulovlige handlinger mod Moskvas naboer.

I 1939 angreb Stalin Polen hånd i hånd med Hitler og organiserede valg til Folkeråd i de erobrede områder, som derefter blev bedt om at tilslutte sig Sovjetunionen. Blot et halvt år senere anklagede Moskva Estland, Letland og Litauen for at konspirere imod. Over en halv million sovjetiske tropper gik ind i landene og overvågede valg i stil med dem i Polen. Moskva har også fulgt del og hersk-politikken. I begyndelsen af 1990'erne førte russiske tropper til skabelsen af kunstige og langvarige konflikter i Moldova og Georgien. Det gjorde det muligt for Kreml at blande sig i disse landes indenrigsanliggender, hvilket kulminerede i 2008 med den russisk-georgiske krig.

Den allestedsnærværende sammensværgelse

Vi har set denne tilgang i Ruslands politik over for Ukraine. I 2014 anfægtede Moskva Euromaidans legitimitet, og man har lige siden kaldt de ukrainske myndigheder for 'regimet i Kyiv'. Euromaidan tjener som et lærerigt eksempel på, hvordan Rusland betragter Ukraine som sit kanoniske territorium og henviser til landets suveræne beslutninger som affødt af udenlandske

sammensværgelser. Da begivenhederne tog en proeuropæisk drejning, begyndte russiske statsmedier at rapportere begivenhederne i Kyiv som inspireret af Vesten. Denne tilgang eksemplificerer to fænomener: En stærk overbevisning om, at Rusland er en belejret fæstning, omgivet af fjender, der vil benytte enhver lejlighed til at slå til, og at Ukraine i Kremls øjne er en *Saisonstaat*, frataget retten til selvbestemmelse. Vi så det på Krim og i Donbass, hvor begivenhederne skete under det russiske militærs vagtsomme øjne. I 2022 førte anklager fremsat mod Kyiv til en fuldbyrdet invasion. Vi ser nu, i hvor høj grad konspirationsteorien forhindrer Rusland i at være en forudsigelig del af det internationale samfund. Den gør det til en stadig mere udtalt slyngelstat, som misbruger sin nukleare status og bryder sine egne internationale forpligtelser, såsom Budapest-memorandummet fra 1994.

Putins essay fra juli 2021 og udtalelser, han har fremsat siden, tjener som et vigtigt værktøj til at forstå Ruslands invasion af Ukraine. Det er i overensstemmelse med en lang række handlinger foretaget af russiske og sovjetiske ledere i forhold til, hvad de betragtede som deres indflydelsessfære. Den russiske imperialistiske tankegang førte til manglende respekt for individer og hele samfund – deraf Ruslands handlinger mod civile i Bucha eller Mariupol. Paradoksalt nok hjælper denne holdning Ukraine (omend til en tragisk pris) med at færdiggøre opbygning og cementering af sin nationalstatsidentitet.

I sit essay nævner Putin Taras Sjev-tjenko. Denne ukrainske digter skrev på ukrainsk og russisk. For Putin er det et tegn på forbundet mellem de to nationer. Jeg mener, at det er lige omvendt: I modsætning til Rusland kan Ukraine omfatte begge sprog og kulturer i én nationalstat.

Synspunkterne og meningerne i denne artikel er forfatterens.

Milosz J. Cordes er postdoc ved Lunds Universitet, research fellow ved Det Udenrigspolitiske Selskab og underviser ved DIS – Study Abroad in Scandinavia (DIS Copenhagen). Han har en ph.d. i kulturstudier. Artiklen er oversat fra engelsk af Ane Dalegaard Hansen.

Foto: Ehimetalor Akhere Unuabona / Unsplash

Bucha, Kyiv Oblast, Ukraine
Foto: Mikhail Volkov / Unsplash